

Zbiorowiska grzybów w rozkładającym się drewnie dębu i sosny

Communities of fungi in decomposed wood of oak and pine

Hanna Kwaśna^{1*}, Andrzej Mazur², Andrzej Łabędzki², Robert Kuźmiński², Piotr Łakomy¹

¹Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Katedra Fitopatologii Leśnej, ul. Wojska Polskiego 71 c, 60-625 Poznań;

²Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Katedra Entomologii Leśnej, ul. Wojska Polskiego 71 c, 60-625 Poznań

*Tel: +48 61 8487710, e-mail: kwasna@up.poznan.pl

Abstract. The abundance and diversity of wood decomposing fungi were investigated by isolating and cultivating filamentous fungi from wood and by detection of fruit bodies of ascomycetous and basidiomycetous fungi. The objective was to study the impact of forest management on fungi in 100-year-old oak and 87-year-old Scots pine forests in Northern Poland. Fungi were found on coarse woody debris of decayed stumps and fallen logs, boughs and branches in each of the three (managed and unmanaged) examined stands. In total, 226 species of Oomycota and fungi were recorded. Oak wood was colonized by one species of Oomycota and 141 species of fungi including Zygomycota (19 species), Ascomycota (103 species) and Basidiomycota (19 species). Scots pine wood was also colonized by one species of Oomycota and 138 species of fungi including Zygomycota (19 species), Ascomycota (90 species) and Basidiomycota (29 species). In the first, second and third stages of decomposition, the oak wood was colonized by 101, 89 and 56 species of fungi respectively and pine wood was colonized by 82, 103 and 47 species respectively. Eighty three of the observed species (37%) occurred on both types of wood, while the other species displayed nutritional preferences. A decrease in the number of species with advancing decay indicates the necessity for a continuous supply of dead wood to the forest ecosystem. This supply would secure the continuity of fauna and flora and guarantee a stable forest development. The nutritional and ecological preferences of many fungal species furthermore indicate the necessity of supplying the forests with wood of different species. In commercially managed forests the results obtained here will aid in: (i) the development of strategies for effective dead wood management in the context of forest productivity and future wood stock growth, as well as (ii) finding a compromise between forest management requirements and environmental protection.

Keywords: communities of fungi, oak, Scots pine, succession, wood decomposition

1. Wstęp

Martwe drewno uważane jest obecnie za kluczowy element ekosystemów leśnych. Inwentaryzacja zasobów martwego drewna na stałych powierzchniach obserwacyjnych (SPO) wykazała, że ilość martwej substancji drzewnej (pniaki po ściętych drzewach oraz martwe drzewa leżące i stojące o średnicy powyżej 10 cm) w polskich lasach wynosi 0–298 m³/ha (Czerepko et al. 2008). Największe zasoby stwierdzono w zróżnicowanych wiekowo i gatunkowo drzewostanach buczyny karpackiej i wielogatunkowym żyznym grądzie w rezerwacie ścisłym Białowieskiego Parku Narodowego, natomiast najmniejsze w młodych drzewostanach sosnowych. Ilość zapewniająca warunki dla niezbędnej różnorodności destruentów to 50–200 m³/ha, w zależności od typu lasu (Buchholz et al. 1993; Byk, Mokrzycki 2007). Ochrona

różnorodności biologicznej wymaga pozostawienia w lesie martwego drewna w różnych stadiach rozkładu (Instrukcja Ochrony Lasu).

Utrzymanie bioróżnorodności mikroorganizmów w leśnictwie jest konieczne. Prowadzi ono do współzawodnictwa eliminującego monokulturę, czyli absolutną dominację pojedynczych organizmów, w tym patogenów roślin, i decyduje o trwałości i harmonii naturalnych ekosystemów (Gutowski et al. 2004).

Grzyby ze względu na ich właściwości celulolityczne są głównymi kolonizatorami drewna (Rayner, Boddy 1988). Rozkładają drewno powodując zgniliznę białą, brunatną lub szarą, a jej rodzaj wynika ze stopnia rozkładu celulozy, hemicelulozy oraz ligniny i zależy od właściwości enzymatycznych kolonizatora. Rozkład drewna bukowego, dagleżjowego, sosnowego pod wpływem grzybów był badany przez

Wpłynęło: 20.04.2016 r., zrecenzowano: 4.05.2016 r., zaakceptowano: 17.07.2016 r.

Savory (1954), Seifert (1983), Crawford et al. (1990), Worrall et al. (1997), Harju et al. (2001), Venalainen et al. (2003), Fukasawa et al. (2005, 2009).

Celem badań było poznanie:

- możliwości naturalnego zasiedlenia martwego drewna przez grzyby z otoczenia,
- struktury i sukcesji mykobioty zasiedlającej drewno dębu oraz sosny,
- preferencji pokarmowych grzybów.

W lasach gospodarczych przedstawione cele umożliwią wypracowanie skutecznych zasad gospodarowania martwym drewnem w aspekcie docelowych miąższości oraz uzyskanie kompromisu między potrzebami gospodarki leśnej i ochrony przyrody. Stosowana praktyka leśna powinna zapewnić zaspokojeniu wszystkich funkcji lasu przy jednoczesnym zachowaniu środowisk rozwoju organizmów saproksylicznych i saprotroficznych.

2. Materiały i metody

Materiałem były jednokrotnie pobrane w sierpniu 2014 r. próby drewna z pniaków (10 cm grubości górny krążek), kłód i gałęzi (20–30 cm długości), każdorazowo na powierzchni 2,8 ha, ze: (i) 100-letniego drzewostanu rezerwatowego dębu szypułkowego (*Quercus robur* L.) z Drawieńskiego Parku Narodowego (53,08N 15,27E; siedem prób z kłód i sześć z gałęzi; sześć, cztery i trzy próby posiadały odpowiednio 1, 2 i 3 stopień rozkładu drewna według 5-stopniowej skali podobnej do skali Huntera (1990), (ii) 100-letniego drzewostanu gospodarczego dębu szypułkowego Nadleśnictwa Smolarz (52,83N, 15,83E; jedenaście prób z pniaków i cztery z gałęzi; osiem, pięć i dwie próby posiadały odpowiednio 1, 2 i 3 stopień rozkładu drewna, oraz z 87-letniego drzewostanu sosny zwyczajnej (*Pinus sylvestris* L.) z Nadleśnictwa Torzym (52,31N, 15,08E; z drzewostanu gospodarczego dziewięć prób z pniaków, cztery próby z kłód i trzy z gałęzi; z drzewostanu rezerwatowego cztery próby z pniaków, dziesięć prób z kłód i cztery z gałęzi; dwanaście, szesnaście i sześć prób posiadało odpowiednio 1, 2 i 3 stopień rozkładu). Wybór drzewostanów w Drawieńskim Parku Narodowym oraz w Nadleśnictwie Smolarz i Torzym podyktowany był zamiarem poznania zbiorowisk grzybów w drzewostanach rezerwatowych i gospodarczych.

W pierwszym stopniu rozkładu (po 1–3 latach) drewno było zdrowe, z niezmienną strukturą i barwą. W drugim, po 5–20 latach, kora i około 30% drewna wykazywało objawy rozkładu i rozpadu. W trzecim stopniu (po 20–30 latach) >30% drewna wykazywało objawy rozkładu, kora uległa całkowitemu wykruszeniu.

Następnego dnia po pobraniu prób, 36 inokulów (o długości 5–10 mm) z każdej próby wykładano na pożywkę PDA (39 g l⁻¹ Difco PDA, pH 5,5) i SNA (1 g l⁻¹ KH₂PO₄, 1 g l⁻¹ KNO₃, 0,5 g l⁻¹ MgSO₄ x 7H₂O, 0,5 g l⁻¹ KCl, 0,2 g l⁻¹ glukoza, 0,2 g l⁻¹ sacharoza, 20 g l⁻¹ agar). Izolowano z 1008 inokulów dębu i 1224 inokulów sosny. Grzyby oznaczano na podstawie morfologii kolonii i zarodnikowania na

pożywkach (Domsch et al. 1980; Seifert et al. 2011). Grzyby owocujące na drewnie identyfikowano na podstawie morfologii owocników. Stopień zasiedlenia próby przez dany takson wyrażony jest procentem zasiedlonych inokulów (grzyby strzępkowe) lub prób (grzyby owocujące na drewnie).

3. Wyniki

Drewno dębu i sosny zasiedlone było przez 226 taksonów Oomycota i Fungi (tab. 1). Na drewnie dębu stwierdzono jeden gatunek Oomycota i 141 gatunków grzybów reprezentowanych przez Zygomycota (19 gatunków), Ascomycota (103 gatunków) i Basidiomycota (19 gatunków). Drewno sosnowe stanowiło siedlisko dla jednego gatunku Oomycota i 138 gatunków grzybów reprezentowanych przez Zygomycota (19 gatunków), Ascomycota (90 gatunków) i Basidiomycota (29 gatunków). W pierwszym, drugim i trzecim stadium rozkładu drewno dębu zasiedlone było przez 101, 89 i 56 gatunków grzybów, a drewno sosny przez 82, 103 i 47 gatunków grzybów. Osiemdziesiąt trzy gatunki (37%) grzybów wystąpiły zarówno na drewnie dębu jak i sosny. U pozostałych stwierdzono specjalizację pokarmową. U sosny 20 i 16 taksonów stwierdzono tylko na drewnie w pierwszym i drugim stopniu rozkładu.

4. Dyskusja

Martwe drewno bierze udział w krążeniu pierwiastków i jest naturalnym środowiskiem wielu organizmów, w tym grzybów saproksylicznych i saprotroficznych. Zawarte w martwym drewnie składniki wracają do obiegu dzięki działalności destruentów i powiązanych z nimi zależnościami pokarmowym. Udział grzybów w rozkładzie jest znaczący z uwagi na produkcję ektoenzymów umożliwiających rozkład tkanek zliżnifikowanych. Lignina jest najczęściej nieosiągalna dla innych destruentów. Część gatunków grzybów jest związana z określonymi gatunkami drzew leśnych.

Stwierdziliśmy 141 i 138 gatunków grzybów na drewnie dębu i sosny. Liczba gatunków była wyższa od 96 gatunków stwierdzonych przez Fukasawa et al. (2009) na drewnie buka. Podobnie jak drewno buka (Fukasawa et al. 2009) drewno dębu i sosny zasiedlone było głównie przez grzyby z gromad Zygomycota i Ascomycota. Zdaniem Gutowskiego et al. (2004) Ascomycota rzadziej zasiedlają drewno drzew iglastych niż liściastych. Nasze wyniki potwierdziły te obserwacje; stwierdziliśmy 103 i 90 gatunków Ascomycota na drewnie dębu i sosny.

Zygomycota, Ascomycota i Basidiomycota zadawalająco rosły na zastosowanych pożywkach syntetycznych. Mało selektywna pożywka glukozy-ziemniaczana (PDA) pozwalała uzyskać kolonie wyróżniające się najczęściej tempem wzrostu, strukturą i kolorem. Pożywka SNA stymulowała zarodnikowanie Zygomycota i Ascomycota umożliwiając identyfikację grzybów. Większość Basidiomycota nie zarodkuje i nie owocuje nie tylko na zastosowanych

PDA i SNA, ale również innych pożywkach syntetycznych. Stąd, stosunkowo wysoki procent „innych Basidiomycota” oznaczonych na podstawie obecności sprzążki w grzybni (tab. 1). Wysoka frekwencja *Penicillium* spp. tylko częściowo wynikała z ich preferencji pokarmowych i specjalizacji ekologicznej. Grzyby z rodzaju *Penicillium* obficie zarodnikują. Liczne, małe i lekkie zarodniki, łatwo przenoszone w naturze przez wiatr, wodę i owady umożliwiając powszechne rozprzestrzenianie skutkujące ich częstą detekcją. Wszechobecność *Penicillium* spp. w połączeniu z ich właściwościami celulozowymi (Nilsson 1973, 1974; Pospzytek 2016) skłania do przypuszczeń o ich znaczącej roli w procesie dekompozycji drewna.

Zygomycota i Ascomycota powodują szary (pleśniowy) rozkład (zgnilizna) drewna. W naturze przebiega on przy przemienne następującym zawilgoceniu i wysychaniu oraz przy wysokiej i zmiennej bezwzględnej wilgotności drewna (40–220%). Rozkład przebiega dość wolno i ogranicza się do powierzchniowych warstw drewna (2–4 mm) atakowanych w okresach podwyższonej wilgotności. W trakcie suszy rozłożone drewno kruszy się, udostępniając grzybni głębiej leżące warstwy kolonizowane i rozkładane w trakcie kolejnego zawilgocenia. Grzyby zasiedlają głównie odsłonięte warstwy drewna z uwagi na niższą koncentrację szkodliwego dla nich CO₂ (Eaton, Hale 1993). W trakcie wieloletniego oddziaływania warunków klimatycznych rozkład i rozpad drewna przybiera znaczne rozmiary.

Powszechnie twierdzi się że grzyby powodujące szarą zgniliznę drewna należą do kolonizatorów wtórnych, obecnych w końcowych stadiach rozkładu (Fukasawa et al. 2011). Z naszych badań wynika, że już we wcześniejszych stadiach rozkładu drewna występuje wiele gatunków Ascomycota. Stopniowo, liczba gatunków u dębu malała, a u sosny wzrastała i następnie malała. Zmniejszonej liczbie gatunków towarzyszył wzrost stopnia zasiedlenia przez pojedyncze dominujące gatunki, m. in. *Chaetosphaeria vermicularioides*, *Mucor* spp., *Mariannaea elegans*, *Penicillium* spp., *Sporothrix schenckii* i *Trichoderma* spp. Częściowo obserwacje te zgodne są z doniesieniami Fukasawa et al. (2009), którzy również stwierdzili wzrost, a następnie spadek liczby gatunków i stopnia zasiedlenia drewna buka wraz z postępującym rozkładem.

Liczba gatunków i stopień zasiedlenia są ujemnie skorelowane z zawartością celulozy, hemicelulozy i ligniny w drewnie (Fukasawa et al. 2009). Spadek różnorodności grzybów w końcowych etapach rozkładu drewna, poza brakiem odpowiedniego pokarmu, może być też spowodowany konkurencją i dominacją pewnych gatunków. Gatunki szybko rosnące (np. z rodzaju *Absidia*, *Mortierella*, *Mucor*) skuteczne w konkrowaniu o substrat i przestrzeń życiową i gatunki antagonistyczne (m.in. z rodzaju *Penicillium*, *Trichoderma*) posiadające zdolność antybiozy i pasożytnictwa mogą eliminować wiele z wcześniejszych kolonizatorów (Galgóczy et al. 2005). Pojawiające się częściej na drewnie silniej rozłożonym gatunki wolno rosnące, m.in. *Ch. vermicularioides*, *M. elegans*, *S. schenckii* są prawdopodobnie mało konkurencyjne

w zdobywaniu przestrzeni życiowej, ale skuteczne w wykorzystaniu wtórnych składników pokarmowych. Ich udziału w antybiozie nie można wykluczyć.

Większość stwierdzonych gatunków Ascomycota należała do Dothideomycetes, Eurotiomycetes i Sordariomycetes należy zatem zauważyć, że nie tylko Xylariaceae rozkładają drewno (Rayner, Boddy 1988). Grzyby z rodzaju *Trichoderma* były najliczniej występującymi przedstawicielami Sordariomycetes. *Trichoderma* spp. słabiej kolonizowały drewno nierozłożone z uwagi na brak enzymów rozkładających ligninę obecną w strukturach wczesnego zasiedlenia (lamelach komórek i zewnętrznej ścianie komórkowej) (Eaton, Hale 1993; Fukasawa et al. 2005). Przed dotarciem do celulozy grzyb wymaga wcześniejszego rozkładu ligniny przez inne grzyby (Schwarze et al. 2000; Schmidt 2006). We wcześniejszych stadiach rozkładu obserwowano wysokie zróżnicowanie międzygatunkowe *Trichoderma*. W drewnie sosny wystąpiło dziewięć gatunków. W późniejszym stadium rozkładu dominowały trzy najbardziej konkurencyjne: *T. harzianum*, *T. koningii* i *T. viride*. Ostatni gatunek był wyjątkowo liczny, pomimo że zdaniem Fukasawa et al. (2011) jest słabszym destruentem drewna. *Trichoderma viride* nie zadowalała się jedynie celulozą. Wykorzystuje tylko niewielki jej procent, a braki pokarmowe uzupełnia na drodze mykopasożytnictwa (Dennis, Webster 1971; Kumar et al. 2010) zapewniającego jej wysoką frekwencję.

Zygomycota to grzyby szybko rosnące i bardzo obficie zarodnikujące, oligo- do mezotroficznych, termotolerancyjne. Nie posiadają właściwości ligno- i celulozowych (Nilsson 1973). Wymagają wstępnego rozkładu drewna przez inne grzyby. Należą do gatunków wtórnych zasiedlających substrat bogaty w proste węglowodany (Hudson 1968; Osono, Takeda 2001). Wzrost frekwencji w 3 (dąb) i 2 (sosna) stadium rozkładu drewna wynikał z preferencji pokarmowych i wolniejszego tempa rozkładu drewna dębu. Zawiera ono garbniki, które w kontakcie z wodą lub glebą reagują z solami żelaza, zwiększając trwałość drewna i dostępność dla grzybów.

Obserwowano sukcesję grzybów w miarę rozkładu drewna. Była ona zgodna ze schematem stwierdzonym przez Gutowskiego et al. (2004). Zdaniem Fukasawa et al. (2009) początkowo jej przebieg zależy od właściwości fizykochemicznych drewna (głównie gęstości), właściwości enzymatycznych grzybów, specjalizacji ekologicznej, a następnie od zawartości wody i azotu. Na każdym etapie rozkładu obecne były saprotrofy. Początkowo towarzyszyły im pasożyty roślin (fakultatywne i słabości, np. gatunki z rodzaju *Alternaria*, *Botrytis*, *Cenangium*, *Ceratocystis*, *Cladosporium*, *Cylindrocarpon*, *Cytospora*, *Epicoccum*, *Fusarium*, *Gibberella*, *Nectria*, *Ophiostoma*, *Paraconiothyrium*, *Porodaedalea*, *Phoma*, *Pyrenochaeta*, *Sclerotinia*, *Sphaeropsis*, *Truncatella*). Zbiorowiska saprotrofów rozkładających celulozę i wykorzystujących proste związki organiczne w świeżych wciąż tkankach (m. in. z rodzaju *Acremonium*, *Chrysosporium*, *Humicola*, *Peniophora*, *Phialocephala*, *Phialophora*, *Phlebiopsis*, *Rhinochloidiella*) w miarę upływu czasu zostają wzbogacone o entomofagi (m. in. *Pochonia bulbilosa*) oraz coraz liczniejsze

gatunki glebowe (m. in. z rodzaju *Penicillium* + *Talaromyces*, *Pseudogymnoascus*, *Sporothrix*, *Trichoderma*) (Nilsson 1973, 1974). Odznaczające się powolnym wzrostem Ascomycota z rodzaju *Acremonium*, *Cadophora*, *Lecytophora*, *Oidiodendron*, *Phialophora*, *Phoma* obecne były przede wszystkim w dwóch pierwszych stadiach rozkładu drewna dębu i sosny. *Mariannaea elegans*, *Myrmecridium schulzeri* pojawiły się w trzecim stadium rozkładu. *Armillaria gallica* oraz *A. ostoyae* i *Heterobasidion annosum* wystąpiły odpowiednio na drewnie dębu i sosny tylko w początkowych stadiach zgnilizny (tab. 1).

Crawford et al. (1990), Lumley et al. (2001), Fukasawa et al. (2009, 2010), Kim et al. (2009) zaobserwowali, że w początkowych etapach rozkładu drewna dominują Basi-

diomycota, zastępowane później przez Ascomycota. Z naszych obserwacji wynika, że w każdym stadium rozkładu Basidiomycota występują znacznie rzadziej niż Ascomycota. W drewnie dębu, w porównaniu z sosną, było ich więcej w początkowych stadiach rozkładu drewna.

Wilgotność drewna jest często determinantem kolonizacji i jej efektów. Wyjątkowo silny wpływ wysokiej wilgotności (= 200%) na rozkład drewna przez *T. harzianum* obserwowany był przez Fukasawa et al. (2011). Na badanym przez nas drewnie sosny *T. harzianum* należał do dominujących gatunków w 1 i 2 stadium rozkładu, co potwierdzałoby sugestie o silnych preferencjach wilgotnościowych grzyba. Te ostatnie wiążą się ze specyfiką hydrolyzy ligniny i celulozy.

Tabela 1. Procent inokulów zasiedlonych przez poszczególne taksony

Table 1. Percentage of inocula colonized by particular taxa

Takson / Taxa	Rząd, Klasa Order, Class	Dąb / Oak						Sosna / Scots pine		
		Drawieński Park Narodowy Drawa National Park			Nadleśnictwo Smolarz Smolarz Forest District			Nadleśnictwo Torzym Torzym Forest District		
		Stopień rozkładu drewna / Wood decay rate								
		1	2	3	1	2	3	1	2	3
Oomycota										
<i>Pythium</i> sp.	Peronosporales, Incertae sedis	1,8	0,7					0,27	2,78	
Zygomycota										
<i>Absidia californica</i> J.J. Ellis & Hesse ⁴ + <i>A. coerulea</i> Bainier ^{1,4} + <i>A. cylindrospora</i> Hagem ³ + <i>A. glauca</i> Hagem ^{1,3}	Mucorales, Incertae sedis,	12,9	1,0	50,0			1,4	1,11	2,21	1,85
<i>Mortierella alpina</i> Peyronel ² + <i>M. bainieri</i> Costantin + <i>M. echinula</i> Linnem.+ <i>M. elongata</i> Linnem. ² + <i>M. exigua</i> Linnem. + <i>M. gamsii</i> Milko + <i>M. humilis</i> Linnem. ex W. Gams ³ + <i>M. hyalina</i> (Harz) W. Gams ¹ + <i>M. jenkinsii</i> (A.L. Sm.) Naumov + <i>M. minutissima</i> Tiegh. + <i>M. parvispora</i> Linnem. ¹ + <i>M. zonata</i> Linnem. ex W. Gams ³ + <i>M. verticillata</i> Linnem. ³ + <i>Mortierella</i> spp.	Mortierellales, Incertae sedis	10,6	1,4	51,7	2,8		20,7	2,76	13,95	10,17
<i>Mucor hiemalis</i> Wehmer ² + <i>M. plumbeus</i> Bonord.+ <i>M. racemosus</i> Fresen ^{1,2} + <i>Mucor</i> sp.	Mucorales, Incertae sedis	1,2	7,0	20,0			16,7	1,38	15,99	36,1
<i>Piptocephalis indica</i> B.S. Mehrotra & Bajjal	Zoopagales, Incertae sedis						4,1			
<i>Umbelopsis isabellina</i> (Oudem.) W. Gams ² + <i>U. ramanniana</i> (Möller) W. Gams ⁴ + <i>U. vinacea</i> (Dixon-Stew.) Arx ^{1,2}	Mucorales, Incertae sedis	10,6	46,1	10,0	3,7		13,8	22,11	9,05	4,63

Takson / Taxa	Rząd, Klasa Order, Class	Dąb / Oak						Sosna / Scots pine		
		Drawieński Park Narodowy Drawa National Park			Nadleśnictwo Smolarz Smolarz Forest District			Nadleśnictwo Torzym Torzym Forest District		
		Stopień rozkładu drewna / Wood decay rate								
		1	2	3	1	2	3	1	2	3
<i>Chaetosphaeria vermicularioides</i> (Sacc. & Roum.) W. Gams & Hol.-Jech. ^{1,2}	Chaetosphaeriales, Sordariomycetes	12,5	24,3	66,7	18,5	27,8	30,5		9,72	20,17
<i>Chloridium cylindrosporum</i> W. Gams & Hol.-Jech. ³ + <i>Ch. phaeophorum</i> (W. Gams) Réblová & W. Gams					4,6				9,25	
<i>Chrysosporium merdarium</i> (Ehrenb.) J.W. Carmich.	Onygenales, Eurotiomycetes	0,4								
<i>Cladophialophora arxii</i> Tintelnot ^{1,2,4} + <i>C. carrionii</i> (Trejos) de Hoog, Kwon-Chung & McGinnis	Chaetothyriales, Eurotiomycetes	7,4	7,9	10,0			50,0		4,16	4,62
<i>Cladosporium cladosporioides</i> (Fresen.) G.A. de Vries ² + <i>C. herbarum</i> (Pers.) Link ¹ + <i>C. sphaerospermum</i> Penz. ³	Capnodiales, Dothideomycetes	2,3	1,0	6,7		13,9		16,8	6,19	1,85
<i>Clonostachys rosea</i> (Link) Schroers, Samuels, Seifert & W. Gams ¹	Hypocreales, Sordariomycetes,	2,3		41,7			6,9		1,93	
<i>Curvularia australiensis</i> (Tsuda & Ueyama) Manamgoda, L. Cai & K.D. Hyde ⁴	Pleosporales, Dothideomycetes								0,27	
<i>Cylindrocarpon didymum</i> (Harting) Wollenw.	Hypocreales, Sordariomycetes	2,3	7,7							
<i>Cyphellophora oxyspora</i> (W. Gams) Réblová & Unter. ²	Chaetothyriales, Eurotiomycetes				4,6			13,47	5,27	4,62
<i>Cytospora</i> sp. ⁴	Diaporthales, Sordariomycetes							3,47		
<i>Diatrypella quercina</i> (Pers.) Cooke	Xylariales, Sordariomycetes					1,27				
<i>Dicranidion fragile</i> Harkn.	Orbiliiales, Orbiliomycetes	6,0					6,9	10,55		
<i>Drechslera biseptata</i> (Sacc. & Roum.) M.J. Richardson & E.M. Fraser	Pleosporales, Dothideomycetes		3,8	30						
<i>Epicoccum nigrum</i> Link					0,9			4,45	0,92	
<i>Exophiala jeanselmei</i> (Langeron) McGinnis & A.A. Padhye ⁴	Chaetothyriales, Eurotiomycetes	6,9						1,38		

Takson / Taxa	Rząd, Klasa Order, Class	Dąb / Oak						Sosna / Scots pine		
		Drawieński Park Narodowy Drawa National Park			Nadleśnictwo Smolarz Smolarz Forest District			Nadleśnictwo Torzym Torzym Forest District		
		Stożek rozkładu drewna / Wood decay rate								
		1	2	3	1	2	3	1	2	3
<i>Fusarium sporotrichioides</i> Sherb. + <i>Gibberella avenacea</i> R.J. Cook + <i>G.</i> <i>zeae</i> (Schwein.) Petch. ⁴	Hypocreales, Sordariomy- cetes	9,7	0,7				4,1		0,66	
<i>Gliomastix murorum</i> (Corda) S. Hughes		2,3	0,7							
<i>Harpophora radicularis</i> (Cain) W. Gams	Magnaportha- les, Sordario- mycetes					27,8				
<i>Humicola grisea</i> Traaen ¹ + <i>Humicola</i> sp.	Sordariales, Sordariomy- cetes	13,4	5,5			4,6				
<i>Hypoxylon fragiforme</i> (Pers.) J. Kickx f.	Sordariales, Sordariomy- cetes					2,28				
<i>Kretzschmaria deusta</i> (Hoffm.) P.M.D. Martin	Xylariales, Sordariomy- cetes					0,25				
<i>Lasiadelphina lasiosphaeriae</i> (W. Gams) Rėblová & W. Gams	Sordariales, Sordariomy- cetes	2,3								
<i>Lecanicillium lecanii</i> (Zimm.) Zare & W. Gams ³	Hypocreales, Sordariomy- cetes							1,11	0,27	
<i>Lecythophora hoffmannii</i> (J.F.H. Bey- ma) W. Gams & McGinnis ^{1,2} + <i>Lecy- thophora</i> sp. ²	Coniochaeta- les, Sordario- mycetes	12,0	13,9			25,9		40,27	41,63	12,02
<i>Mariannaea elegans</i> (Corda) Samson ^{1,2}	Hypocreales, Sordariomy- cetes	2,3		16,7				4,86	8,69	57,4
<i>Monacrosporium sclerohypha</i> (Drechsler) Xing Z. Liu & K.Q. Zhang	Orbiliiales, Or- biliomycetes	0,9								
<i>Monochaetia carissae</i> Munjal & J.N. Kapoor	Xylariales, Sordariomy- cetes		0,7							
<i>Monodictys putredinis</i> (Wallr.) S. Hughes ¹	Incertae sedis, Dothideomy- cetes	4,6	3,5			18,5				
<i>Mycelium radialis atrovirens</i> Melin ⁴			1,0					0,69		
<i>Myriodontium keratinophilum</i> Samson & Polon. ⁴	Incertae sedis, Incertae sedis						20,8		1,38	

Takson / Taxa	Rząd, Klasa Order, Class	Dąb / Oak						Sosna / Scots pine			
		Drawieński Park Narodowy Drawa National Park			Nadleśnictwo Smolarz Smolarz Forest District			Nadleśnictwo Torzym Torzym Forest District			
		Stopień rozkładu drewna / Wood decay rate									
		1	2	3	1	2	3	1	2	3	
<i>Myrmecridium schulzeri</i> (Sacc.) Arzanlou, W. Gams & Crous ^{1,2}	Incertae sedis, Sordariomycetes	2,3		30,0					7,36	2,78	13,9
<i>Nectria cinnabarina</i> (Tode) Fr. ⁴ + <i>Nectria</i> sp.	Hypocreales, Sordariomycetes				0,25				2,08		
<i>Oidiodendron tenuissimum</i> (Peck) S. Hughes ^{1,2,3}	Leotiomyce- tes, Incertae sedis	3,3	17,4		9,2				11,7	3,24	
<i>Ophiostoma canum</i> (Münch) Syd. & P. Syd. ³⁺ <i>Ophiostoma</i> sp.	Ophiostoma- tales, Sorda- riomycetes	0,4							8,89		
<i>Paecilomyces variotii</i> Bainier + <i>Paecilomyces</i> sp. ⁴	Eurotiales, Eurotiomy- cetes		1,4							1,93	
<i>Paraconiothyrium fuckelii</i> (Sacc.) Verkley & Gruyter	Pleosporales, Dothideomy- cetes	3,2							0,55	1,38	
<i>Penicillium adametzii</i> Zaleski ¹ + <i>P. aurantiogriseum</i> Dierckx + <i>P. canescens</i> Sopp. + <i>P. citrinum</i> Thom ^{1,2} + <i>P. commune</i> Thom ^{1,2} + <i>P. daleae</i> Zaleski + <i>P. dierckxii</i> Biourge + <i>P. glabrum</i> (Wehmer) Westling ² + <i>P. janczewskii</i> Zaleski ² + <i>P. raistrickii</i> G. Sm. + <i>P. simplicissimum</i> (Oudem.) Thom + <i>P. spinulosum</i> Thom ^{1,2} + <i>P. steckii</i> Zaleski ^{1,2} + <i>P. thomii</i> Maire + <i>P. vineaceum</i> J.C. Gilman & E.V. Abbott + <i>T. flavus</i> (Klöcker) Stolk & Samson + <i>T. funiculosus</i> (Thom) Samson, N. Yilmaz, Frisvad & Seifert + <i>T. islandicus</i> (Sopp) Samson, N. Yilmaz, Frisvad & Seifert ^{1,2} + <i>T. minioluteus</i> (Dierckx) Samson, N. Yilmaz, Frisvad & Seifert ¹ + <i>T. ruber</i> (Stoll) Yilmaz, Houbraken, Frisvad & Samson + <i>T. variabilis</i> (Sopp) Samson, N. Yilmaz, Frisvad & Seifert ²	Eurotiales, Eurotiomy- cetes	80,1	97,7	91,7	61,2	27,8	72,8	45,82	65,96	90,2	
<i>Phialocephala botulispora</i> (Cole & W.B. Kendr.) Grünig & T.N. Sieber ³ + <i>P. dimorphospora</i> W.B. Kendr. ²⁺ + <i>Phialocephala</i> sp. ²	Helotiales, Leotiomyce- tes				16,7				14,4	6,19	21,22

Takson / Taxa	Rząd, Klasa Order, Class	Dąb / Oak						Sosna / Scots pine		
		Drawieński Park Narodowy Drawa National Park			Nadleśnictwo Smolarz Smolarz Forest District			Nadleśnictwo Torzym Torzym Forest District		
		Stopień rozkładu drewna / Wood decay rate								
		1	2	3	1	2	3	1	2	3
<i>Phialophora bubakii</i> (Laxa) Schol-Schwarz ¹ + <i>P. cinerescens</i> (Wollenw.) J.F.H. Beyma + <i>P. clavispota</i> W. Gams ^{1,2} + <i>P. lagerbergii</i> (Melin & Nannf.) Conant ³ + <i>P. verrucosa</i> Medlar ⁴	Chaetothyriales, Eurotiomycetes	23,1	7,3		13,9			21,12	49,74	21,3
<i>Phoma eupyrena</i> Sacc. ⁴ + <i>P. glomerata</i> (Corda) Wollenw. & Hochapfel ⁴ + <i>P. minutella</i> Sacc. & Penz. + <i>Phoma</i> sp.	Pleosporales, Dothideomycetes	0,4	3,5		4,6			3,74	1,01	
<i>Pleonectria cucurbitula</i> (Tode) Hirooka, Rossman & P. Chaverri	Hypocreales, Sordariomycetes								0,55	
<i>Pochonia bulbillosa</i> (W. Gams & Malla) Zare & W. Gams ^{1,2}		5,1	15,3	56,6	12,9		84,7	10,56	46,7	23,3
<i>Porosphaerella cordanophora</i> E. Müll. & Samuels ¹	Chaetosphaeriales, Sordariomycetes	12,1	9,7	16,6		100,0	13,9			
<i>Pseudogymnoascus pannorum</i> (Link) Minnis & D.L. Lindner ¹	Incertae sedis, Leotiomyces,	9,2	15,3	10,0			6,9	2,78	0,67	
<i>Pyrenochaeta cava</i> (Schulzer) Gruyter, Aveskamp & Verkley ⁴ + <i>Pyrenochaeta</i> sp.	Pleosporales, Dothideomycetes	2,7						5,55	0,27	
<i>Ramichloridium apiculatum</i> (J.H. Mill., Giddens & A.A. Foster) de Hoog ⁴	Capnodiales, Dothideomycetes	2,3							0,55	
<i>Rhinocladiella atrovirens</i> Nannf. ^{1,2}	Chaetothyriales, Eurotiomycetes	29,2	13,9		9,2		8,3	28,45	47,1	27,72
<i>Sarocladium strictum</i> (W. Gams) Summerb ²	Hypocreales, Sordariomycetes	6,0						10,55	12,12	7,4
<i>Sclerotinia sclerotiorum</i> (Lib.) de Bary	Helotiales, Leotiomyces				0,9					
<i>Septonema secedens</i> Corda	Incertae sedis, Dothideomycetes					55,5				
<i>Septotrullula bacilligera</i> Höhn. ⁴	Incertae sedis, Pezizomycotina								1,38	
<i>Simplicillium lamellicola</i> (F.E.V. Sm.) Zare & W. Gams ¹	Hypocreales, Sordariomycetes	4,6		66,6		72,2	13,9	5,56	0,55	

Takson / Taxa	Rząd, Klasa Order, Class	Dąb / Oak						Sosna / Scots pine			
		Drawieński Park Narodowy Drawa National Park			Nadleśnictwo Smolarz Smolarz Forest District			Nadleśnictwo Torzym Torzym Forest District			
		Stopień rozkładu drewna / Wood decay rate									
		1	2	3	1	2	3	1	2	3	
<i>Sordaria fimicola</i> (Roberge ex Desm.) Ces. & De Not. ³	Sordariales, Sordariomycetes								0,55		
<i>Sphaeropsis sapinea</i> (Fr.) Dyko & B. Sutton	Botryosphaeriales, Dothideomycetes								7,3		
<i>Sporothrix schenckii</i> Hektoen & C.F. Perkins ^{1,2}	Ophiostomatales, Sordariomycetes	31,0	37,8	53,3	27,8		50,0	4,44	4,72	25,9	
<i>Sydowia polyspora</i> (Bref. & Tavel) E. Müll. ³	Dothideales, Dothideomycetes								58,3		
<i>Sympodiella acicola</i> W.B. Kendr.	Incertae sedis, Pezizomycotina		2,7								
<i>Therrya fuckelii</i> (Rehm) Kujala	Rhytismatales, Leotiomycetes								0,5		
<i>Torula</i> sp. ³	Incertae sedis, Pezizomycotina										9,25
<i>Trichoderma atroviride</i> P. Karst. ¹ + <i>T. aureoviride</i> Rifai + <i>T. deliquescens</i> (Sopp) Jaklitsch ⁴ + <i>T. fertile</i> Bissett + <i>T. hamatum</i> (Bonord.) Bainier ^{1,2} + <i>T. harzianum</i> Rifai ^{1,2} + <i>T. koningii</i> Oudem. ^{1,2} + <i>T. polysporum</i> (Link) Ri- fai ³ + <i>T. pubescens</i> Bissett + <i>T. virens</i> (J.H. Mill., Giddens & A.A. Foster) Arx ³ + <i>T. viride</i> Pers. ^{1,2}	Hypocreales, Sordariomycetes	82,9	87,5	100,0	50,7	100,0	100,0	56,91	100,0	100,0	
<i>Truncatella angustata</i> (Pers.) S. Hughes	Xylariales, Sordariomycetes							6,67	0,55		
<i>Westerdykella minutispora</i> (P.N. Mathur) Gruyter, Aveskamp & Verkley	Pleosporales, Dothideomycetes								3,33		
<i>Xylaria hypoxylon</i> (L.) Grev.	Xylariales, Sordariomycetes		3,2	2,3							

Takson / Taxa	Rząd, Klasa Order, Class	Dąb / Oak						Sosna / Scots pine		
		Drawieński Park Narodowy Drawa National Park			Nadleśnictwo Smolarz Smolarz Forest District			Nadleśnictwo Torzym Torzym Forest District		
		Stopień rozkładu drewna / Wood decay rate								
		1	2	3	1	2	3	1	2	3
Inne Ascomycota spp. – 10 gatunków / 10 species		7,4	0,7		2,7			10,55	10,22	
Basidiomycota										
<i>Armillaria gallica</i> Marxm. & Romagn.	Agaricales, Agaricomycetes	5,6	15,6		8,1	12,21				
<i>Armillaria ostoyae</i> (Romagn.) Herink								0,8		
<i>Bjerkandera adusta</i> (Willd.) P. Karst.	Polyporales, Agaricomycetes	0,75	2,55					5,09	2,78	
<i>Ceratobasidium</i> sp.	Cantharellales, Agaricomycetes							1,24	0,27	
<i>Coniophora puteana</i> (Schumach.) P. Karst.	Boletales, Agaricomycetes			1,1		0,57		9,89		
<i>Crepidotus variabilis</i> (Pers.) P. Kumm.	Agaricales, Agaricomycetes							18,58	4,62	
<i>Dacrymycetes</i>	Dacrymycetes			5,05						
<i>Diplomitoporus flavescens</i> (Bres.) Domański	Polyporales, Agaricomycetes							0,5		
<i>Fomes fomentarius</i> (L.) Fr.		0,5	1,52							
<i>Fomitiporia robusta</i> (P. Karst.) Fiasson & Niemelä	Hymenochaetales, Agaricomycetes		1,01							
<i>Ganoderma applanatum</i> (Pers.) Pat.	Polyporales, Agaricomycetes	1,5	7,8	0,7						
<i>Heterobasidion annosum</i> (Fr.) Bref,	Russulales, Agaricomycetes							5,7	9,2	
<i>Hormographiella</i> sp.	Agaricales, Agaricomycetes							4,44		
<i>Hyalodendron</i> sp. ^{1,2}	Tremellales, Tremellomycetes	0,4	1,4		9,2	63,8		4,45	5,09	2,78

Takson / Taxa	Rząd, Klasa Order, Class	Dąb / Oak						Sosna / Scots pine		
		Drawieński Park Narodowy Drawa National Park			Nadleśnictwo Smolarz Smolarz Forest District			Nadleśnictwo Torzym Torzym Forest District		
		Stopień rozkładu drewna / Wood decay rate								
		1	2	3	1	2	3	1	2	3
<i>Hypholoma fasciculare</i> (Huds.) P. Kumm.	Agaricales, Agaricomycetes							2,1		
<i>Hypholoma lateritium</i> (Schaeff.) P. Kumm.		4,04			0,76					
<i>Hymenochaete rubiginosa</i> (Dicks.) Lév.	Hymenochaetales, Agaricomycetes			6,06			12,18			
<i>Ischnoderma resinosum</i> (Schrad.) P. Karst.	Polyporales, Agaricomycetes		1,01							
<i>Kuehneromyces mutabilis</i> (Schaeff.) Singer & A.H. Sm.	Agaricales, Agaricomycetes		2,02							
<i>Lycoperdon pyriforme</i> Schaeff.	Agaricales, Agaricomycetes					0,25				
<i>Meripilus giganteus</i> (Pers.) P. Karst.	Polyporales, Agaricomycetes		1,01							
<i>Merulius tremellosus</i> Schrad.		1,01								
<i>Panellus serotinus</i> (Pers.) Kühner	Agaricales, Agaricomycetes		3,03							
<i>Peniophora pini</i> (Schleich.) Boidin	Russulales, Agaricomycetes							1,6		
<i>Peniophora quercina</i> (Pers.) Cooke					0,25					
<i>Phanerochaete velutina</i> (DC.) P. Karst.	Polyporales, Agaricomycetes								3,6	
<i>Phlebia radiata</i> Fr.		3,2	1,3							
<i>Phlebia rufa</i> (Pers.) M.P. Christ.					2,03					
<i>Phlebiopsis gigantea</i> (Fr.) Jülich ⁴		5,1						0,69	0,27	
<i>Porodaedalea pini</i> (Brot.) Murrill	Hymenochaetales, Agaricomycetes							1,6		
<i>Postia subcaesia</i> (A. David) Jülich	Polyporales, Agaricomycetes	3,5	4,2							
<i>Ramaria pallida</i> (Schaeff.) Ricken	Gomphales, Agaricomycetes							0,3		

Takson / Taxa	Rząd, Klasa Order, Class	Dąb / Oak						Sosna / Scots pine			
		Drawieński Park Narodowy Drawa National Park			Nadleśnictwo Smolarz Smolarz Forest District			Nadleśnictwo Torzym Torzym Forest District			
		Stopień rozkładu drewna / Wood decay rate									
		1	2	3	1	2	3	1	2	3	
<i>Resinicium bicolor</i> (Alb. & Schwein.) Parmasto	Incertae sedis, Agaricomycetes										2,5
<i>Steccherinum ochraceum</i> (Pers.) Gray	Polyporales, Agaricomycetes										0,8
<i>Stereum hirsutum</i> (Willd.) Pers.	Russulales, Agaricomycetes	1,1	2,1								0,8
<i>Stereum rugosum</i> Pers.	Agaricomycetes					0,76					
<i>Tritirachium oryzae</i> (Vincens) de Hoog	Tritirachiales, Tritirachiomycetes	2,8	0,7				6,9		1,38	9,89	
<i>Trametes hirsuta</i> (Wulfen) Lloyd	Polyporales, Agaricomycetes	1,9	2,5								
<i>Trametes ochracea</i> (Pers.) Gilb. & Ryvarden	Agaricomycetes					0,25					
<i>Trichaptum fuscoviolaceum</i> (Ehrenb.) Ryvarden	Hymenochaetales, Agaricomycetes						1,8		2,9		
<i>Typhula</i> sp.	Agaricales, Agaricomycetes								1,0	1,6	
<i>Xanthoporia radiata</i> (Sowerby) Tura, Zmitr., Wasser, Raats & Nevo	Hymenochaetales, Agaricomycetes		1,45	0,75							
Inne Basidiomycota spp. – 8 gatunków / 8 species		1,0					18,0		17,23	18,58	4,62

Objaśnienia / Explanations

¹ – gatunki częste na drewnie dębu / species common on the oak wood

² – gatunki częste na drewnie sosny / species common on the Scots pine wood

³ – u sosny obecne tylko w oddziałach użytkowanych gospodarczo / in pine, in managed area only

⁴ – u sosny obecne tylko w oddziałach nie użytkowanych gospodarczo / in pine, in unmanaged area only

Spektrum gatunków w sukcesji grzybów na drewnie dębu i sosny tylko w 37% było podobne. Stwierdzono specjalizację pokarmową lub ekologiczną pozostałych gatunków. Te ostatnie często występowały sporadycznie lub lokalnie. Nie należy jednak ich ignorować. Grzyby rzadkie często posiadają specyficzne zdolności enzymatyczne, dzięki którym uzu-

pełniają niedobory pokarmowe roślin i innych organizmów w ekosystemie. Gatunki rzadkie lub lokalne są wyjątkowo narażone na wyginięcie.

Globalne ocieplenie, obniżenie poziomu wód gruntowych i wysychanie dużych obszarów Polski (Kamińska 2013) nie wpływa korzystnie na zachowanie różnorodności biologicz-

nej grzybów. W związku z powyższym martwe drewno należy traktować, jako element niezbędny dla poprawy sytuacji i zachowania równowagi ekologicznej.

5. Wniosek

Spadek liczby gatunków grzybów w miarę postępującego rozkładu wskazuje na konieczność systematycznego pozostawiania świeżych partii martwego drewna zapewniającego ciągłość procesów rozwojowych fauny i flory gwarantujących stabilny rozwój drzewostanów. Biorąc pod uwagę specjalizację pokarmową i ekologiczną wielu gatunków grzybów, właściwe jest uzupełnianie posuszu drewnem różnych gatunków drzew.

Konflikt interesów

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów.

Podziękowania i źródła finansowania

Badania finansowane ze środków Generalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Warszawie „Użytkowanie drzewostanów a wartości progowe martwego drewna w lesie – rola w zachowaniu funkcjonalności i bioróżnorodności ekosystemu leśnego”, w latach 2012–2015.

Literatura

- Kamińska A. 2013. Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 (SPA 2020). Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- Buchholz L., Bunalski M., Nowacki J. 1993. Fauna grup owadów (Insecta) Puszczy Bukowej koło Szczecina. 6. Ocena stanu ekosystemu i perspektyw ich kształtowania się, na podstawie obserwacji entomologicznych, oraz wnioski dotyczące ochrony biocenozy. *Wiadomości Entomologiczne* 12(2): 125–136.
- Byk A., Mokrzycki T. 2007. Chrząszcze saproksyliczne jako wskaźnik antropogenicznych odkształceń puszczy Białowieskiej. *Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej* 16(2/3): 475–509.
- Crawford R.H., Carpenter S.E., Harmon M.E. 1990. Communities of filamentous fungi and yeasts in decomposing logs of *Pseudotsuga menziesii*. *Mycologia* 82: 759–765.
- Czerepko J. (red.), Boczoń A., Cieśla A., Forycka A., Ksepko M., Obidziński A., Paluch R., Rodziewicz A., Różański W., Sokołowski K., Szwed W., Wróbel M. 2008. Stan różnorodności biologicznej lasów w Polsce na podstawie powierzchni obserwacyjnych monitoringu. IBL, Sękocin Stary.
- Dennis C., Webster J. 1971. Antagonistic properties of species-groups of *Trichoderma* III: hyphal interactions. *Transactions of the British Mycological Society* 57: 363–369.
- Domsch K.H., Gams W., Anderson T.H. 1980. Compendium of Soil Fungi. Academic Press. New York, USA.
- Eaton R.A., Hale M.D.C. 1993. Wood: decay, pests and protection. Chapman & Hall, 1–519.
- Fukasawa Y., Osono T., Takeda H. 2005. Decomposition of Japanese beech wood by diverse fungi isolated from a cool temperate deciduous forest. *Mycoscience* 46: 97–101.
- Fukasawa Y., Osono T., Takeda H. 2009. Microfungus communities of Japanese beech logs at different stages of decay in a cool temperate deciduous forest. *Canadian Journal of Forest Research* 39: 1606–1614.
- Fukasawa Y., Osono T., Takeda H. 2010. Beech log decomposition by wood-inhabiting fungi in a cool temperate forest floor: a quantitative analysis focused on the decay activity of a dominant basidiomycete *Omphalotus guepiniformis*. *Ecological Research* 25: 959–966.
- Fukasawa Y., Osono T., Takeda H. 2011. Wood decomposing abilities of diverse lignicolous fungi on nondecayed and decayed beech wood. *Mycologia* 103(3): 474–482.
- Galgóczy L., Papp T., Leiter E., Marx F., Pócsi I., Vágvölgyi C. 2005. Sensitivity of different zygomycetes to the *Penicillium chrysogenum* antifungal protein (PAF). *Journal of Basic Microbiology* 45(2): 136–41.
- Gutowski J.M., Bobiec A., Pawlaczyk P., Zub K. 2004. Drugie życie drzewa. Warszawa – Hajnówka: World Wide Fund for Nature.
- Harju A.M., Venalainen M., Beuker E., Velling P., Viitanen H. 2001. Genetic variation in the decay resistance of Scots pine wood against brown rot fungus. *Canadian Journal of Forest Research* 31: 1244–1249.
- Hudson H.J. 1968. The ecology of fungi on plant remains above the soil. *New Phytologist* 67: 837–874.
- Hunter M.L., Jr. 1990. Wildlife, Forests and Forestry: Principles of Managing Forests for Biological Diversity. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- Kim G-H., Lim Y.W., Choi Y-S., Kim M-J., Kim J-J. 2009. Primary and secondary decay fungi on exposed pine tree logs in the forest. *Holzforchung* 63: 633–638.
- Kumar A., Scher K., Mukherjee M., Pardovitz-Kedmi E., Sible G.V., Singh U.S., Kale S.P., Mukherjee P.K., Horwitz B.A. 2010. Overlapping and distinct functions of two *Trichoderma virens* MAP kinases in cell-wall integrity, antagonistic properties and repression of conidiation. *Biochemical and Biophysical Research Communications* 398: 765–770.
- Lumley T.C., Gignac L.D., Currah R.S. 2001. Microscopic communities of white spruce and trembling aspen logs at different stages of decay in disturbed and undisturbed sites in the boreal mixed-wood region of Alberta. *Canadian Journal of Botany* 79: 76–92.
- Nilsson T. 1973. Studies on wood degradation and cellulolytic activity of microfungi. *Studia Forestalia Suecica* 104. Stockholm, Sweden, 1–40.
- Nilsson T. 1974. The degradation of cellulose and the production of cellulase, xylanase, mannanase and amylase by wood - attacking microfungi. *Studia Forestalia Suecica* 114. Stockholm, Sweden, 1–61.
- Osono T., Takeda H. 2001. Organic chemical and nutrient dynamics in decomposing beech leaf litter in relation to fungal ingrowth and succession during 3-year decomposition processes in a cool temperate deciduous forest in Japan. *Ecological Research* 16: 649–670.
- Poszytek K. 2016. Mikrobiologiczna utylizacja celulozy. *Postępy mikrobiologii* 55(2): 132–146.
- Rayner A.D.M., Boddy L. 1988. Fungal decomposition of wood: its biology and ecology. Willey, 1–587.

- Savory J.G. 1954. Breakdown of timber by ascomycetes and fungi imperfecti. *Annals of Applied Biology* 41: 336–347
- Schmidt O. 2006. Wood and tree fungi: biology, damage, protection and use. Springer. 1–334.
- Schwarze F.W.M.R., Engels J., Mattheck C. 2000. Fungal strategies of wood decay in trees. Springer, 1–185.
- Seifert K.A. 1983. Decay of wood by the Dacrymycetales. *Mycologia* 75: 1011–1018.
- Seifert K., Morgan G., Gams W., Kendrick B. 2011. The genera of Hyphomycetes. Utrecht, Netherlands. CBS-KNAW Fungal Biodiversity Centre, 1–997.
- Venäläinen M., Harju A.M., Kainulainen P., Viitanen H., Nikulainen H. 2003. Variation in the decay resistance and its relationship with other wood characteristics in old Scots pines. *Annals of Forest Science* 60: 409–417
- Worrall J.J., Anagnost .SE., Zabel R.A. 1997. Comparison of wood decay among diverse lignicolous fungi. *Mycologia* 89: 199–219.

Wkład autorów:

H.K – wykonanie analizy mikologicznej, napisanie pracy;
A.M. – zbiór materiałów, przegląd literatury; A.Ł. – zbiór materiałów, przegląd literatury; R.K. – zbiór materiałów, przegląd literatury; P.Ł. – koncepcja, założenie doświadczenia.